

**KO'P MADANIYATLILIK KONTEXTIDA MUSIQA TA'LIMINING
NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI**

**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ МУЗЫКАЛЬНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ В КОНТЕКСТЕ МНОГКУЛЬТУРНОСТИ**

**THE THEORETICAL AND PRACTICAL FOUNDATIONS OF MUSIC
EDUCATION IN THE CONTEXT OF MULTICULTURALISM**

Jo'rayeva Maftunaxon Baxtiyorjon qizi

maftunaj056@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0008-8447-6861>

Ilmiy rahbar: Shokirov Tohirjon

Farg'ona Davlat Universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada ko'p madaniyatli yondashuvlarning ta'limdagi, xususan musiqa ta'limidagi o'rni va ahamiyati yoritilgan. Madaniyatlararo muloqot, inklyuzivlik, ijodiy tafakkur va global fuqarolikni rivojlantirishda ko'p madaniyatli musiqa ta'limining qanday ijobiy ta'sir ko'rsatishi chuqur tahlil qilinadi. Maqolada turli musiqiy an'analarni qamrab oluvchi ta'lim tizimining ijtimoiy adolat, barqarorlik va madaniy merosni saqlashga qanday hissa qo'shishi ilmiy asosda bayon etilgan.

Kalit so'zlar: ko'p madaniyatli ta'lim, musiqa, madaniyatlararo muloqot, inklyuzivlik, global fuqarolik, ijodiy tafakkur

Аннотация: В данной статье рассматривается значение многокультурного подхода в системе образования, особенно в музыкальном образовании. Подробно анализируется, как такой подход способствует развитию межкультурного диалога, инклюзивности, творческого мышления и глобального гражданства. Статья также подчеркивает вклад музыкального образования в сохранение культурного наследия и обеспечение социальной справедливости и устойчивости.

Ключевые слова: многокультурное образование, музыка, межкультурный диалог, инклюзивность, глобальное гражданство, творческое мышление

Abstract: This article explores the significance of a multicultural approach in education, with a particular focus on music education. It thoroughly examines how multicultural music education fosters intercultural dialogue, inclusivity, creative thinking, and global citizenship. The article also highlights the contribution of such education to the preservation of cultural heritage and the promotion of social justice and societal stability.

Keywords: multicultural education, music, intercultural dialogue, inclusivity, global citizenship, creative thinking

Kirish

Musika ta'limi insoniyatning ko'p asrlik tarixida har doim madaniyatlararo aloqalar, san'at va tafakkur o'rtasidagi muhim bog'lamlardan biri bo'lib kelgan. O'zbekistonda, shuningdek, dunyoning boshqa burchaklarida ham musika ta'limining o'rni yuqori bo'lib, u nafaqat insonlarning estetik va hissiy dunyosini rivojlantirishga, balki ijtimoiy, madaniy va ruhiy yaxlitlikni ta'minlashga ham xizmat qiladi. Bugungi global dunyo sharoitida ta'lim tizimi doimiy ravishda yangilanmoqda va o'zgarib bormoqda. Shuning uchun, ta'limda ko'p madaniyatli yondashuvning ahamiyati ortib bormoqda, ayniqsa musika ta'limi sohasida. Ko'p madaniyatli yondashuv nafaqat bir nechta madaniyatni tan olish va ulardan o'rganish jarayonini ta'minlaydi, balki global fuqarolik, ijtimoiy adolat, inklyuzivlik va barqarorlikni ham rivojlantirishga yordam beradi.

Madaniyat har bir davr ehtiyojlariga moslangan tarzda yaratiladi. Agar moddiy va ma'naviy madaniyatlarning o'zaro ta'siri masalasiga e'tibor bersak, insoniyat tomonidan dastlab moddiy madaniyat elementlari yaratilganligini, so'ngra u (moddiy madaniyat)ning bir necha elementlarini o'zida birlashtirgan (albatta, turli xil vazifalarni bajaruvchi) birmuncha murakkabroq turlari paydo bo'lganligini ko'ramiz. Boshqacha qilib aytganda, insoniyat dastlab o'zining moddiy-biologik ehtiyojlarini qondiruvchi moddiy boyliklarni, so'ng ma'naviy –ijtimoiy ehtiyojlarini qondiruvchi ma'naviy boyliklari yaratganliklarini anglab yetamiz.¹

Ko'p madaniyatli ta'lim konsepsiya sifatida XXI asrda yanada dolzarb bo'lib bormoqda. Globalizatsiya va texnologiyalar rivojlanishi, insoniyatni bir-biriga yaqinlashtirib, turli madaniyatlar o'rtasidagi chegaralarni o'tkazmoqda. Bunday sharoitda, ko'p madaniyatli yondashuv ta'lim tizimiga yangi yondashuvlarni, ayniqsa musika ta'limiga oid innovatsiyalarni olib kelmoqda. Musika, dunyoning barcha madaniyatlarida o'ziga xos ahamiyatga ega san'at turi sifatida, inson ruhini ifodalash, fikrlash va ijtimoiy aloqalarni rivojlantirishda katta rol o'ynaydi. Shu bilan birga, musika orqali turli xalqlarning madaniy boyliklarini o'rganish va qadrlash jarayoni global fuqarolik g'oyasini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Ko'p madaniyatli musika ta'limi ham bu jarayonda muhim vosita sifatida ishlaydi.

Musika ta'limi faqat san'atni o'rgatish bilan cheklanmaydi. Bu jarayon o'quvchilarni nafaqat musiqani o'rganishga, balki musiqa turli madaniyatlardagi ahamiyatini tushunishga ham o'rgatadi. Musika orqali o'quvchilar turli millat va xalqlarning madaniy, tarixiy va ruhiy merosini anglaydilar, shuningdek, ularning bir-

¹Usmon Qoraboyev, G'ayrat Soatov. „O'zbekiston madaniyati“ „Tafakkur Bo'stoni“ Toshkent 2011

biriga bo'lgan hurmatini oshiradilar. Bunda madaniyatlararo muloqotning o'rnini juda katta. Madaniyatlararo muloqot o'quvchilarga nafaqat boshqa xalqlarning musiqiy an'analarini o'rganishga, balki o'z milliy madaniyatini yanada chuqurroq anglashga ham yordam beradi. Bunday muloqot orqali o'quvchilar o'zlarini global jamiyatning bir qismi sifatida his qilishadi va o'zlarining ijtimoiy mas'uliyatlarini anglaydilar. Shu boisdan, ko'p madaniyatli musiqa ta'limining ijtimoiy ahamiyati katta.

Ko'p madaniyatli musiqa ta'limining boshqa bir muhim jihati inklyuzivlikni rivojlantirishdir. Inklyuziv ta'lim barcha o'quvchilarni teng huquqli ravishda qamrab olishni ta'minlaydi, shu jumladan, madaniyatga, etnik kelib chiqishga yoki ijtimoiy holatga qaramay. Musiqa ta'limi ko'plab mamlakatlarda, jumladan, O'zbekistonda, inklyuziv ta'limning samarali vositalaridan biri sifatida qaraladi. Musiqa orqali har bir o'quvchi o'zini ifodalash imkoniyatiga ega bo'ladi, shu bilan birga u o'zgalarni tushunish va hurmat qilishni o'rganadi. Bu, o'z navbatida, jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Ko'p madaniyatli musiqa ta'limining inklyuziv yondashuvi o'quvchilarga o'zlarining madaniy farqlarini qadrlashni, lekin shu bilan birga umumiy insoniy qadriyatlarni ham anglashni o'rgatadi.

Bundan tashqari, ko'p madaniyatli musiqa ta'limi ijodiy tafakkurni rivojlantirishga ham katta hissa qo'shadi. Ijodiy tafakkur nafaqat musiqada, balki kundalik hayotda ham zarur bo'lgan qobiliyatdir. Ko'p madaniyatli yondashuv musiqaning turli janrlari va uslublarini o'rganish orqali o'quvchilarga o'zining ijodiy salohiyatini kashf etishga yordam beradi. Masalan, turli xalqlarning musiqiy asarlarini o'rganish va ularni ijro etish, o'quvchilarni yangi g'oyalar yaratishga, yangilikka ochiq bo'lishga undaydi. Bu esa, o'z navbatida, ularning shaxsiy rivojlanishiga va dunyoqarashining kengayishiga yordam beradi.

Kishilarning yaratuvchanlik qobiliyatini, axloqiy fazilatlarini, ijodiy ko'tarinkiligini, iste'dodlarini to'la namoyon eta olish fazilati madaniy faoliyat asosida ro'yobga chiqadi. Inson omili tushunchasi tarkibiga kiradigan bu fazilatlar jamiyatning ham, alohida shaxsning ham barkamolligini ta'minlashga xizmat qiladi. Bularsiz kishilarning ijtimoiy hayot va tarixiy jarayonda ongli, samarali ishtirok etishi, umuman, ma'naviy shakllanishi va kamol topishini tasavvur etib bo'lmaydi.²

Ko'p madaniyatli musiqa ta'limining global fuqarolik g'oyasiga ta'siri ham muhimdir. Bugungi kunda dunyo miqyosida global fuqarolikni rivojlantirish zarurati tobora kuchayib bormoqda. Musiqa ta'limi nafaqat madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish, balki turli xalqlar o'rtasidagi hurmat va tushunishni mustahkamlashga ham xizmat qiladi. Ko'p madaniyatli musiqa ta'limi orqali o'quvchilar o'zlarining o'tmishdagi ildizlarini anglaydilar va shu bilan birga, dunyo xalqlari o'rtasida o'zaro hamjihatlik va tinchlikni ta'minlashda o'zining o'rnini topadilar.

²M. Abdullayev, E.Umarov, A. Ochilov, A.Abdullayeva. „Madaniyatshunoslik asoslari“ Toshkent. 2006

Bundan tashqari, ko'p madaniyatli musiqa ta'limi ijtimoiy adolat va barqarorlikka ham katta ta'sir ko'rsatadi. Musiqa, bir tomondan, ijtimoiy sinflar, millatlar va madaniyatlar o'rtasidagi chegara va farqlarni yengib o'tishga yordam beradi, boshqa tomondan esa, madaniy merosni saqlash va himoya qilishning samarali vositasi bo'lib xizmat qiladi. O'quvchilarga turli musiqiy an'analar orqali madaniyatlararo hurmatni o'rgatish, ijtimoiy adolatni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ko'p madaniyatli musiqa ta'limi, ayniqsa, o'quvchilarga hamjihatlik, bag'rikenglik va har xil madaniyatlarni qadrlashni o'rgatib, global miqyosda barqarorlikni ta'minlashga hissa qo'shadi.

Ko'p madaniyatli musiqa ta'limining amaliy ahamiyati

Musiqa ta'limi faqat san'atni o'rgatish emas, balki shaxsiy va jamiyat darajasida ijtimoiy, madaniy va hissiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydi. Ko'p madaniyatli musiqa ta'limi bu jarayonni yanada chuqurlashtiradi. Misol uchun, bugungi kunda dunyoning ko'plab maktablarida o'quvchilarga nafaqat o'z milliy musiqasini, balki boshqa xalqlarning musiqiy an'alarini ham o'rganish imkoniyati beriladi. Bu yondashuv nafaqat musiqiy bilimlarni oshirishga yordam beradi, balki o'quvchilarga boshqa madaniyatlarni hurmat qilishni, bir-birini tushunishni o'rgatadi. Masalan, Evropaning turli mintaqalaridagi maktablarda o'quvchilarga afrikaning ritmik an'analari yoki Osiyo xalqlarining musiqiy uslublarini o'rganish orqali ularga madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish imkoniyati taqdim etiladi.

Madaniyatlararo muloqot va inklyuzivlik; ko'p madaniyatli musiqa ta'limining ijtimoiy ahamiyatini yanada chuqurroq anglash uchun inklyuzivlikni ta'kidlash kerak. Musiqa, xususan, o'ziga xos birlashtiruvchi kuchga ega, chunki u til va millatni ajratmaydi. Agar biror o'quvchi boshqa millatning musiqiy asarini o'rgansa, u shunchaki bir san'at asarini o'rganib qolmaydi, balki o'sha xalqning tarixiy, madaniy va hissiy tajribasini ham tushunadi. Bu orqali o'quvchi o'zaro hurmat va tushunishni rivojlantiradi. Misol sifatida, musiqa darslarida turli xalqlarning folklorini o'rganish o'quvchilarni o'zining shaxsiy identifikatsiyasi bilan birga, boshqa madaniyatlar bilan ham aloqada bo'lishga undaydi. Bunday yondashuv o'quvchilarda millatlararo do'stlikni kuchaytiradi va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda yordam beradi.

Ijodiy tafakkur va shaxsiy rivojlanish; ko'p madaniyatli musiqa ta'limi ijodiy tafakkurni rivojlantirishga katta hissa qo'shadi. Musiqa orqali o'quvchilar nafaqat musiqa yaratish va ijro etish ko'nikmalarini rivojlantiradilar, balki ular yangi g'oyalar va yangiliklarni o'ylab topishga undaydi. Musiqaning turli janrlarini o'rganish, masalan, jazz, klassik musiqa yoki xalq musiqasi, o'quvchilarga o'zlarini yangi uslublarda ifodalash imkoniyatini beradi. Bu jarayon shaxsiy rivojlanishning boshqa sohalariga ham ta'sir ko'rsatadi. O'quvchilar o'z ijodiy salohiyatini oshiradilar, yangi yondashuvlar va nuqtai nazarlarni o'zlashtiradilar. Shuningdek, musiqa orqali ularning

hissiy intellekti rivojlanadi, bu esa jamiyatda turli vaziyatlarga moslashish va hamkorlik qilishni osonlashtiradi.

Global fuqarolik va madaniy merosni saqlash; ko'p madaniyatli musiqa ta'limi global fuqarolik g'oyasini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Musiqa, albatta, global madaniyatning bir qismi sifatida, turli xalqlarni birlashtiruvchi vosita bo'lib xizmat qiladi. Har bir madaniyatning o'ziga xos musiqiy tizimi bor, va ularni o'rganish orqali o'quvchilar jahon bo'ylab turli xalqlarni tushunishga va hurmat qilishga o'rganadilar. Masalan, Hindiston musiqasining rag'batlantiruvchi tizimi yoki Latin Amerikasi folklorining ritmik tuzilishi o'quvchilarga boshqa xalqlarning tarixiy va madaniy boyliklari haqida muhim tushunchalar beradi. Shuningdek, ko'p madaniyatli musiqa ta'limi madaniy merosni saqlash va targ'ib qilishda ham o'z o'rniga ega. Musiqa asarlari orqali eski xalq an'analari va qadriyatlari, ular o'tmishda qanday o'rgatilganini, qanday ifodalanganini ko'rish va tushunish mumkin.

Ijtimoiy adolat va barqarorlikka ta'siri; ko'p madaniyatli musiqa ta'limi, shuningdek, ijtimoiy adolatni ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi. Musiqa orqali o'quvchilar madaniy farqlarni qabul qilishni o'rganadilar, bu esa jamiyatda adolatni va tenglikni ta'minlashga yordam beradi. Musiqiy ta'lim, ayniqsa, jamiyatning turli qatlamlaridan kelgan o'quvchilarni birlashtiruvchi kuch sifatida ishlaydi. Shuningdek, musiqa o'qituvchilari va mutaxassislari tomonidan inklyuziv yondashuvlar taqdim etilishi, har bir o'quvchiga o'z imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishga yordam beradi.

Bunday ta'lim tizimi shuningdek, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi, chunki o'quvchilar o'zaro hamjihatlik, bag'rikenglik va to'g'riso'zlikni qadrlashni o'rganadilar.

Ko'p madaniyatli musiqa ta'limi bugungi global dunyoda ijtimoiy, madaniy va hissiy rivojlanishda juda katta ahamiyatga ega. Maqolada yoritilganidek, musiqa ta'limi faqat san'atni o'rgatish bilan cheklanmaydi, balki o'quvchilarga turli madaniyatlarni anglash, hurmat qilish va bir-birini tushunish imkoniyatini yaratadi. Musiqa orqali, o'quvchilar nafaqat o'z milliy madaniyatlarini chuqurroq o'rganadilar, balki boshqa xalqlarning musiqiy an'alarini ham o'rganish, bu orqali madaniyatlararo muloqotni rivojlantirishga yordam beradi. Ko'p madaniyatli musiqa ta'limining asosiy afzalliklaridan biri inklyuzivlikni rivojlantirishdir. Bu ta'lim tizimi o'quvchilarni teng huquqli ravishda qamrab olishga, madaniyatlararo hurmatni oshirishga, va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi. Musiqa, xususan, o'zining birlashtiruvchi kuchi bilan xalqaro do'stlikni mustahkamlashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Misol uchun, o'quvchilar turli xalqlarning musiqiy asarlarini o'rganish orqali, nafaqat musiqiy bilimlarni oshirishadi, balki ularning tarixiy, madaniy va hissiy boyliklarini ham tushunish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Shuningdek, ko'p madaniyatli musiqa ta'limi ijodiy tafakkurni rivojlantirishda katta rol o'ynaydi. Musiqa orqali o'quvchilar yangi g'oyalar yaratishga undaladi va

ijodiy salohiyatlarini kashf etadilar. Bu esa shaxsiy rivojlanishga va ularning dunyoqarashini kengaytirishga yordam beradi. Turli musiqiy janrlarni o'rganish, masalan, jazz, klassik musiqa yoki xalq musiqasi, o'quvchilarga yangi uslublarda ifodalash imkoniyatini beradi, bu esa nafaqat musiqada, balki kundalik hayotda ham ijodiy qarorlar qabul qilishda yordam beradi. Ko'p madaniyatli musiqa ta'limining global fuqarolik g'oyasiga ta'siri ham beqiyos. Musiqa orqali o'quvchilar jahon bo'ylab turli xalqlarni tushunishga va hurmat qilishga o'rganadilar. Bunday yondashuv, o'z navbatida, jamiyatda o'zaro hurmat, tinchlik va hamjihatlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Musiqa ta'limi ijtimoiy adolat va barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi, chunki u millatlararo farqlarni yengib o'tish, madaniy merosni saqlash va madaniyatlararo tenglikni ta'minlashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Ko'p madaniyatli musiqa ta'limining amaliy ahamiyati o'quvchilarga turli madaniy boyliklarni o'rganish va ularga hurmat bilan yondashish imkonini beradi. O'quvchilar, shuningdek, musiqaning turli janrlarini o'rganish orqali ijodiy va hissiy rivojlanishga ega bo'ladilar, bu esa ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Xalqaro miqyosda, ko'p madaniyatli musiqa ta'limi jamiyatlar o'rtasidagi o'zaro tushunishni mustahkamlash va madaniyatlararo do'stlikni rivojlantirishga hissa qo'shadi. Ko'p madaniyatli musiqa ta'limining inklyuziv yondashuvi, ijodiy tafakkur va global fuqarolik g'oyasiga ta'siri ta'lim tizimining yanada samarali va adolatli bo'lishini ta'minlaydi. Shu bois, ko'p madaniyatli musiqa ta'limi nafaqat san'atni o'rgatish, balki jamiyatni birlashtirish, madaniyatlararo hurmatni oshirish va global barqarorlikni ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi. Umuman olganda, ko'p madaniyatli musiqa ta'limining ahamiyati o'zining ijtimoiy, madaniy, hissiy va ijodiy rivojlanishga bo'lgan ta'siri bilan beqiyosdir. Bu ta'lim yondashuvi ta'lim tizimida yangilik, inklyuzivlik va global fuqarolikni shakllantirishda muhim o'rin egallaydi. Maqolada ko'rsatilganidek, ko'p madaniyatli musiqa ta'limi jamiyatni birlashtiruvchi, tinchlikni mustahkamlovchi va madaniy merosni saqlovchi kuch sifatida yanada kengayib, rivojlanishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. "Ma'naviyat yulduzlari" Toshkent 1999.
2. M. Abdullayev. „Madaniyatshunoslik asoslari" Farg'ona 1998
3. Xayrullayev. M. „Madaniy meros va falsafiy fikr tarixi" Toshkent 1985
4. Mironov N.N. „Muzika tadjikov" Stalinabad 1932
5. U. Qoraboyev, G' Soatov. „O'zbekiston madaniyati" Toshkent 2011
6. M. Abdullayev, E.Umarov, A. Ochilov, A.Abdullayeva. „Madaniyatshunoslik asoslari" Toshkent. 2006
7. Mutiara International Grammar School, "The Benefits of a Multicultural Learning Environment in International Schools. Saytlari orqali ma'lumot olindi.